

HITEL

Független irodalmi, társadalmi, kritikai lap

IV. évfolyam, 13. szám • Budapest, 1991. június 26. • Ára: 45,-Ft

Gatya + pendely. Szokásos képlet. Másként nem lennénk. Szaporodni és sokasodni kell. Famelléki fokosos feláll, körbeles, aztán indul célirányos cserkészés. Hölgy úri, finom, Európa az *ejrópalugasban*. Az idő meg nagy kerítő, pár lassan összeboronáltatik, kiderülhet: pendely helyett csipkés alsó. Nem számít: vagyunk, leszünk. □ *Dippold Pál*

Bodó Barna

Korszerű korszerűtlenség (1.)

Nemzetiségi sajtó és politikum

1989 decemberének romániai történéseit úgy emlegették egy ideig sajtóberkekben Európának ezen a felén: Bukarestben feltalálták a televíziós forradalmat. Olybá tűnt akkoriban, hogy a „forradalom” stábjá a tévében és akörül csoportosul – egyik este órákon át zúgtak a felhívások a bukarestiekhez, a közeli helységek lakóihoz, jöjjenek, védjék meg a tévét az orvtámadásoktól, mert élet-halál kérdése, hogy a tévé az úgynevezett demokratikus erők kezén maradjon.

Élet-halál kérdése volt, valóban. Mert ami zajlott, ami történ, azt itt rendezték meg, innen irányították az országos színjátékot. Innen kellett hitelesíteni, pontosabban *elhitetni*, hogy forradalom részesei volnánk, hogy régi és új erők között életre-halálra folyik a harc. Elhittük.

a annyi igaz az egészről, hogy a Ceausescu-pár per előtti halálra ítélésével kialakult hatalmi vákuumban forradalmi váltás látszatát kellett produkálni, akkor tehát a tévé igenis hatalom volt. Akkor, amikor megszűnt minden más hatalom (mármint a legitimnek tudott törvényhozó, végrehajtó), amikor a közrend védelmére alakított egységek maguk fordultak a nép ellen, akkor, abban a valóban kritikus pillanatban léptették elő zseniálisan – s nem mellékesen – az eseménysor szervezői a sajtót első számú szereplővé.

Romániában a sajtó akkor *képviselt igazi hatalmi erőt*, sem előtte, s azóta sem volt meghatározó tényezője a hazai közállapotoknak. Ezt a mostani zűrzavaros sajtószabadság idején egyre inkább érzi szakmabéli és újságolvasó egyaránt.

Demokráciákban a sajtót negyedik hatalmként szokás aposztrofálni. Sorban a törvényhozói, végrehajtói és bírói után következnek. És hogy mennyire így van, azt jelzésekkel is érzékeltethetjük; legismertebb, klasszikus esete a Watergate-botrány, a lemondott Nixon-elnökkel. A hiteles sajtó hat. Demokratikus közállapotok esetében a tájékoztatás diverziós vonulatai előbb-utóbb nem hatnak, nincs hiteles olyan orgánumnak, amely mögöttes érdekekből félretájékoztat. Különböző érdekek érvényesülnek, nyilvánvalóan, de mert demokrácia van, s a kimondott-leírt szóért felelősséggel tartozik mindenki, meghal a diverziós ténykedésű lap, belebukik a sajtó-pererekbe, és ugyanígy kerül a közéleten kívülre a nem tisztán játszó politikus is. Amennyiben a hatalmi szférák különböző szintjein a piszkos ügyek bizonyíthatóak.

Az a hatalmi stáb, amely 1990 januárjában Románia élére került, kevés változással, tehát lényegében ma is úgy van hatalmon, ahogyan akkor szerepbe játszotta magát. A már említett tévés szín-

játékkal. Közben pedig történt néhány történelminek mondható esemény – január végén Bukarestben, márciusban Marosvásárhelyen, júniusban Bukarestben. Már annyi is elég lenne demokráciákban egy kormányfő menesztéséhez, ami Gyulafehérváron történt 1990. december 1-én, amikor a nemzeti ünnepre emlékezők sorában az ellenzék szónokait kifütyülő kórust az ország kormányfője vezényelte karlengetéseivel. Petre Roman, s a miniszterelnöki hivatal részéről egy apró kommunikét sem tettek közzé ezzel kapcsolatosan.

Milyen hatalomnak tekinthető az a sajtó, amely szelvében- hosszában tergeti és elemzi a kormányfői, teljesen antidemokratikus, intoleráns magatartást – ráadásul a nemzet ünnepén! –, és az egésznek semmi, de semmi hatása nincs?!

Romániában ma a sajtó nem hatalom.

Annak szeretné tudni magát, s a valós hatalom meghagyja ebben a hitében. Mert ezzel is legitimálja magát. És mert tudja, igazán kárt nem okoz, képtelen a

Szavatszámolás Fotó: Kanyó Ferenc

Borbély Ernő Fotó: Mányoki Endre

hatalmi szférák döntéseit megváltoztatni. Sajtónknak nincs befolyása. Az a hírhullám, az a szenny-áradat, az az értelmezés-dömping, ami a még kíváncsi olvasóra zúdul, egyetlen eredményt képes létrehozni: zűrzavart. Politikai szempontból csak nagyon kevesen képesek elvonatkoztatni a mindenféle zagyaságtól, igen kevesen látják át, hogy ez a sajtó-szabadság (román módra) végülis azzal szolgálja a hatalmat, hogy még azt is megzavarja, aki különben érzi-sejti, mi nincs rendjén. Egy ilyen típusú sajtóban – éppen a különbözőségek szabad megnyilvánulásaként – szépen eladhatóak a régi szekuritáté módszerei, amikor is nem-tudom-ki magyarok mondják vasgárdisták által támogatott újságban Tőkés Lászlóra: hazaáruló.

A szekus módszerek nyílt vállalhatósága és vállalása jelzi a leginkább: az a sajtó, amelyben minden szabad, az már nem hatalom. Nem a demokrácia eszköze – amely ilyesmit nem tűrhet meg. Ki kell mondanunk a szomorú valóságot, korábban azért nem volt sajtónk, mert semmit sem szabadott kimondanunk, csaknem teljeskörű volt a cenzúra, most azért nincs sajtónk, mert semmilyen korlát nem létezik, mert nem hatnak a sajtónak önnön érdekében, történetileg kialakult szabályai és korlátai. A szabadság nem szabadosság. A bármit-lehet sajtó szabadosságot képvisel.

Még nem nyilvánvaló, de már igaz:

sajtónk éppen úgy hitelét veszítette, mint a korábbi, a diktatúra alatti. Sokkal rövidebb idő alatt. Ami persze nem jelenti azt, hogy nincsenek igazi újságok, önmagukat konzekvensen képviselő lapok. De ezek elvesznek az áradatban, erejük-hatásuk feloldódik a nagy zűrzavarban. S éppen ez a cél.

Ha tehát van egy olyan kérdés, amely igencsak közös volna a volt szocialista országok sajtósai számára, akkor éppen ez: a hitelesség. Mit tehetünk, hogy hiteles sajtónk legyen, hogy nemzet és nemzeti kisebbség felé egyaránt megfellehessünk történelmi hivatásunknak?

Csakhogy mélyről indulnak és hatnak másfajta készletek is. A totalitárius hatalom idején szóba sem jöhetett olyan igazságtalanságok, fájó sérelmek nyilvánosságra hozatala, amelyek a térség „bűnös nemzetét”, a háborúban vesztesnek minősült országok népeit érték. A németeket mindenütt meghurcolták, nálunk Baragánba deportálták őket, válogatás nélkül, ahogyan elkaphatták őket, sokezer ember, sokezer család fájdalmát meg nem írta szocialista sajtónk. És nem tudtunk a Pitești-ben felállított haláltábor kegyetlenségéről. És nem írhattunk Szárabajtáról. És nem írhattunk a zsidókat ért sérelmekről.

Semmiről sem írhattunk, ami a hatalom számára bármi kicsit is kényelmetlen lehetett (volna).

A közelmúlt olyan eseményeinek a kibeszélése, a nyilvánosságra hozatala, amelyek ellenünk, kisebbségi népcsoportok ellen irányultak, régi fájdalom. És adósság. Gombóc újságírói-írói torokban. Utat kell engedni neki.

Miként kezdjük el a történelmi igazságok közlését, milyen irányt szabunk e folyamatnak? Mert csak úgy közölni e kiigazító szövegeket, a helyesbítéseket, anélkül, hogy tudnánk, miként építkezünk, merre is vettük az irányt – csak a sajtóbeli zűrzavart fokozzuk. Újabb lehetőséget teremtünk, újabb ürügyet kínálunk azoknak, akik célja a folyamatos diverzió, minden igaz eszme lejáratása, nem utolsó sorban azzal, hogy az első számú közellenségnek kikiáltott nemzetiséggel hozzák szoros kapcsolatba.

Nekünk, nemzeti kisebbségeknek nincs sajtópolitikánk. Ébredező sajtónk van és hatalmas inger dolgozik, a sokáig

kimondhatatlan kimondására. Hol a hár, mikor mennyit kell elmondani, mikor mit kell elhallgatni a későbbi hatás érdekében, illetve azért, hogy ellenünk semmit ne fordíthassanak – erről jóformán semmit nem tudunk, legalábbis intézményesen, közösségi szinten nem. Teszi minden lap, minden tollforgató saját legjobb meggyőződése szerint a magáét. Nincs konszenzus, nincs érdekek és utak egyeztetése. Átvesszük az általános ritmust, hatalmába kerít a politikus. Annyi az ellentmondás a közélet különböző szféráiban, annyi a kimondandó igazság, s annyira új a helyzet, hogy politikáról is lehet véleményünk, hogy újságjainkban más sincs, mint a politikával szoros kapcsolatú hír-írás-kommentár.

Életbevágóan fontos a politika és izgalmasság játék ugyanakkor. Közéleti „hátulsó pár, előre fuss”. Képes kitölteni az általános információ-éhséget, képes lefoglalni sajtó-vegyértékeinket, pénztárcánk is előbb-utóbb erős korlátként jelentkezik.

Mikor mit kellene vállalni? Van-e a politikai érdeklődésnek határa? Ki, mikor, milyen hatásra fordítja figyelmét más kérdések felé – megannyi végiggondolandó kérdés.

A totalitarizmus alól szabadult (szabaduló) népek sajtója politika-centrikus. Korábban a politika, most a politikum foglyai voltunk, illetve vagyunk.

□ (folytatjuk)

Sütő András Fotó: Kanyó Ferenc